

Le Miroir Embrumé

HOMMAGE AUX SURREALISTES TCHEQUES

HOMMAGE AUX SURREALISTES TCHEQUES

EXPO

Le Miroir Embrumé (Le réel dans le surréel)

Dans la publication "Entretiens sur le surréalisme" à Cerisy en 1966, le philosophe français Fernand Alquié évoquait le souvenir d'une rencontre avec André Breton au cours de laquelle il demandait à celui-ci de préciser la définition du surréel. La réponse de Breton le surprit fort, car ce dernier avoua "Je ne sais pas très bien ce que c'est". Cette réponse bien qu'évasive, permit à Alquié de se poser une autre question dont le mystère reste toujours intact : Est-ce Breton qui a découvert le surréel dont l'étude est devenue le surréalisme ou est-ce l'inverse qui s'est produit ?

Essayons d'y voir un peu plus clair, sachant bien cependant que nos réflexions ne pourront jamais être qu'une simple introduction à ce sujet qui reste, de l'aveu même de plusieurs surréalistes, plutôt nébuleux.

Dans la définition du surréalisme qu'il publie en 1924 dans son premier manifeste, Breton réduit celui-ci à l'automatisme psychique "par lequel on se propose d'exprimer... le fonctionnement réel de la pensée". Plus tard il précise que le surréalisme est commandé par l'inspiration dont une source importante sera le rêve - éveillé ou non - où monde réel et réalité intérieure se fondent pour accéder à une réalité beaucoup plus vraie que la réalité qui nous entoure. Cette surréalité peut d'ailleurs être provoquée par plusieurs moyens : par l'automatisme et le rêve, bien sûr, mais aussi par la libre association, le jeu désintéressé de la pensée, le sondage de l'inconscient. Cela permet de s'apercevoir que le surréel est le mélange du possible et du réel et que comme l'écrit R.S.Short "il n'est pas une essence, c'est simplement ce que l'Homme peut atteindre, c'est quelque chose au-delà de nos forces actuelles". Par ailleurs, en même temps, Breton ne cessera d'affirmer qu'il faut réintégrer le surréel dans le réel, parce que

cela permet l'élargissement de l'esprit humain jusqu'au plus haut point de sensibilité et d'expérience de vie.

Pour les surréalistes, la réalité quotidienne était insuffisante, insupportable, voire invivable. C'est pour cette raison même qu'ils recherchèrent le surréel qui devint ainsi une forme de révolte en même temps qu'une réponse à l'insuffisance du réel et ce fut aussi la raison pour laquelle ils se tournèrent vers le fantastique et le monde du rêve. C'est ce surréel qui devait ainsi permettre la réalisation de l'être humain vraiment intégral, aussi éloigné que possible de l'homme aliéné contemporain.

C'est donc de cette façon que nous pouvons comprendre le surréel comme étant l'état de conscience parfaite, très proche du "savoir absolu" de Hegel. Dans l'activité surréaliste, il aide à dépasser les limites déjà atteintes pour arriver enfin vers une perspective et un projet concernant l'homme tout entier. De cette façon le surréel ne peut être séparé du réel, parce qu'il aide à réconcilier l'individu avec le monde extérieur. Et l'art et la poésie ne sont en fait qu'un des chemins qui y mènent.

Nous avons choisi ce thème d'exposition, non seulement pour montrer un aspect de plus qui témoigne de l'universalité et de l'actualité permanente du surréalisme, mais surtout afin de faire découvrir au public, dans les œuvres exposées des artistes tchèques, cette symbiose entre le réel et le surréel, qui jamais ne les sépare ni ne les oppose l'un à l'autre. Ce regard complice ne fera qu'accroître leur puissance et leur authenticité dans le cadre d'une interprétation personnelle.

Arnost Budik
Bruxelles 2000

Quelques manifestations du surréalisme tchèque en Belgique

Tchécoslovaquie 69

Galerie 7, Mons 1969

Crise de la présence

(le surréalisme tchécoslovaque)

Galerie La Grande Jatte, Bruxelles 1969

A mi-chemin d'ici et là

(accusation surréaliste) d'A.BUDIK

Editions Fagne, Bruxelles 1971

Les doutes rassurants

(A.BUDIK)

Galerie Regard 17, Bruxelles 1972

Subversion de l'impossible

(le surréalisme tchèque)

Maison Communale d'Evere, Bruxelles 1998

La Part du Feu

(une esquisse de l'alchimie du feu dans le contexte des œuvres des surréalistes tchèques)

Centre culturel "La Villa" Bruxelles-Ganshoren 2000

Cette exposition ne prétend pas être une revue complète du surréalisme tchèque (avec la participation de trois artistes slovaques), elle ne contient qu'une partie des artistes qui se sont proclamés ou qui se proclament encore du surréalisme, toutes générations et appartenances aux différents groupes confondus.

Quelques dates importantes du surréalisme tchèque

1918 - Indépendance de la Tchécoslovaquie

1920 - Fondation d'une association d'avant garde à Devetsil

1924 - Proclamation du poétisme comme "identification de la vie et de la poésie" par K.Teige et V.Nezval.

1927 - J.Styrsky et Toyen publient leur manifeste de l'artificialisme comme dépendant plastique du poétisme.

1934/1941 - Groupe surréaliste de Prague (K.Teige, V. Nezval, J. Styrsky, J.Heisler, Toyen et d'autres encore...)

1935 - Breton et Eluard visitent la Tchécoslovaquie.

1935 - 1948 - Le surréalisme en Slovaquie (L. Guderna, R. Fabry, J. Rak et d'autres encore...)

1939 - Occupation nazie, le surréalisme devient illégal.

1942/1948 - Le groupe RA (L.Kundera, Z. Lorenc, M.Korecek, J. Istler, B.Lacina et d'autres encore...) collabore après la guerre avec les surréalistes révolutionnaires.

1948 - Coup d'état communiste, autour de Teige se forme un groupe clandestin (K.Hynek, les époux Medek et Svankmajer, M. Stejskal et d'autres encore...)

1951 - A la mort de Teige, Effenberger devient le théoricien principal, il mourra en 1986. Ce groupe changera fréquemment de nom, il deviendra en 1989, après la "Révolution de velours", le groupe des surréalistes tchèques et slovaques.

1964/1972 - Groupe Lacoste de Brno (A.Budik, J.Havlicek, J.Kremlacek, V.Pajurek et d'autres encore...)

1968 - Occupation de la Tchécoslovaquie par l'armée soviétique.

1977 - Charte 77.

1990 - Après cette date, plusieurs groupes voient le jour (Stir Up, 1742, etc...), ainsi que quelques solitaires qui préfèrent conserver leur liberté en dehors des groupes (P.Reznicek, Z.Lorenc (+ 1999) et d'autres encore...)

Spiegel in de mist

(Het reële in het surreële)

In de publicatie "Gesprekken over het surrealisme" in Cerisy in 1966 riep de Franse filosoof Fernand Alquié de herinnering op aan een ontmoeting met André Breton aan wie hij vraagt de definitie van het surreële nader te verklaren. Tot zijn grote verbazing gaf Breton toe "Ik weet niet goed wat het is". Dit weliswaar ontwijkend antwoord deed bij Alquié een andere vraag rijzen waarvan het geheim totnogtoe intact gebleven is: "Heeft Breton het surreële ontdekt en is de studie ervan het surrealisme geworden, of is het omgekeerde gebeurd ?

Laten we proberen daar wat meer klaarheid in te scheppen. We moeten echter voor ogen houden dat onze bedenkingen nooit meer kunnen zijn dan een eenvoudige inleiding tot een onderwerp dat volgens verschillende surrealistenaars altijd in nevel gehuld zal blijven.

In 1924 verschijnt Bretons eerste manifest en daarin staat een definitie van het surrealisme. Hij brengt het terug tot een psychisch automatisme "waardoor men de werking van de gedachten wil uitdrukken". Later preciseert hij dat het surrealisme gestuurd wordt door de inspiratie met de droom - wakker of niet - als een beangrijke bron, waarin de werkelijke wereld en de innerlijke werkelijkheid versmelten om te komen tot een veel echtere werkelijkheid dan de ons omringende. Deze boven-werkelijkheid kan trouwens door verschillende middelen ontstaan: door het automatisme en de droom natuurlijk, maar ook door de vrije associatie, het belangeloze gedachtespel, het peilen van het onbewuste. Zo kunnen we zien dat het surreële een mengeling is van het mogelijke en het werkelijke en zoals R.S. Short schrijft: "het is geen essentie, het is gewoonweg wat de Mens kan bereiken, het is iets dat onze huidige krachten te boven gaat". Breton bevestigt trouwens voortdurend dat we het surreële in het reële moeten integreren om de menselijke geest te kunnen verruimen tot zijn hoogste punt van gevoeligheid en levenservaring.

Voor de surrealistenaars was de alledaagse werkelijkheid onvoldoende, onverdraaglijk, zelfs onleefbaar. Daarom zochten zij het surreële dat een vorm van opstandigheid werd en tegelijk een antwoord op het tekortschieten van het werkelijke en daarom ook keerden ze zich naar het fantastische en naar de wereld van de droom. Zo kon het surreële de integrale verwezenlijking van de mens mogelijk maken, zo ver mogelijk verwijderd van de hedendaagse mens met zijn vervreemding.

Op deze manier kunnen wij het surreële begrijpen als de perfecte bewustzijnstoestand, zeer dicht bij de "absolute kennis" van Hegel. In de surrealistische activiteit helpt deze toestand limieten te overschrijden om uiteindelijk te komen tot een perspectief en een ontwerp die de hele mens omvat. Op deze manier kan het surreële niet van het reële gescheiden worden, omdat het helpt het individu te verzoenen met de uiterlijke wereld. Kunst en poëzie zijn wegen die daarheen leiden.

We hebben voor onze tentoonstelling dit onderwerp gekozen, niet alleen om nog een aspect te tonen dat van de universaliteit en de blijvende actualiteit van het surrealisme getuigt, maar vooral om het publiek in de werken van de Tsjechische kunstenaars deze symbiose tussen het werkelijke en het surreële te laten ontdekken, waarin het ene nooit tegenover het andere geplaatst of ervan gescheiden wordt. Deze medeplichtige blik zal hun kracht benadrukken evenals hun authenticiteit in de persoonlijke interpretatie.

Enkele oriënteringspunten betreffende het Tsjechische surrealisme

Reeds lang vóór maart 1934, datum van de officiële stichting van de surrealistische groep van Praag, vond haar theoreticus Karel Teige het poëtische opnieuw uit als methode om de wereld te zien als een gedicht. Het was een logische start die op het surrealisme zou uitkomen. Maar door politieke omstandigheden konden de Tsjechische surrealistenaars niet langer dan vier jaar actief blijven. Eerst volgden ze de internationale surrealistische beweging die vanuit Parijs geleid werd door André Breton, maar moesten in de clandestiniteit onderduiken onder de nazi-bezetting. Pas na de oorlog, in een zeer korte periode van intellectuele vrijheid (die spoedig gesmoord werd in een communistische staatsgreep in februari 1948) traden de jonge surrealistenaars, paradoxaal genoeg, toe tot de beweging van de Revolutionaire Surrealistenaars die eerder communistisch van strekking waren. Deze tweede generatie ging tot de geschiedenis van de Tsjechische avant-garde behoren onder de naam "Groep RA".

In de jaren '50 begon voor de Tsjechische surrealistenaars een nieuwe periode van clandestiniteit. Terwijl twee leden van de groep van Praag, Heisler en Toyen, naar Frankrijk emigreerden om de groep van Breton te verwoegen, bleef Teige in Praag in een beperkte kunstenaarskring die met het surrealistisch experiment wilde verdergaan, soms ten koste van vervolgingen en zware gevangenisstraffen.

Begin jaren '60 begon het surrealisme eindelijk ernstige aandacht te krijgen en de groep van Teige kwam terug boven water onder de naam UDS, evenals de nieuwe groep Lacoste. Maar terwijl deze twee groepen zich schatplichtig verklaarden aan het surrealisme van André Breton, evolueerden ze in de richting van nieuwe denkbeelden die nu in de actualiteit kwamen. In augustus 1968 vielen echter de Sovjettroepen Praag binnen en voor de derde keer in dertig jaar kwam er een einde aan alle publieke activiteit. De "ideologische normalisatie" die door de communistische partij uiterst hard werd toegepast, verklaarde de oorlog aan het non-conformisme et aan de vrijheid van geest en vervolgde ze systematisch met onbarmhartige heftigheid en strengheid. Veel surrealistenaars emigreerden en de anderen sloegen voor de derde keer de weg in van de clandestiniteit en verdwenen van het toneel. Pas in 1989, na de "Fluwelen" Revolutie, zou het Tsjechische surrealisme op de plaats terugkomen die ons op heden bekend is.

Enkele manifestaties van het Tsjechische surrealisme in België

Tsjecho-Slowakije 69

Galerie 7, Mons 1969

Crisis van de aanwezigheid

(het Tsjechoslowaakse surrealisme)

Galerie La Grande Jatte, Bruxelles 1969

Halfweg tussen hier en daar

(surrealistische aanklacht) van A. BUDIK

Editions Fagne, Bruxelles 1971

De geruststellende twijfels

(A. BUDIK)

Galerie Regard 17, Bruxelles 1972

Omverwerping van het onmogelijke

(het Tsjechische surrealisme)

Maison Communale d'Evere, Bruxelles 1998

Het aandeel van het Vuur

(een schets van de alchimie van het vuur in de context van de werken der Tsjechische surrealisten)

Centre culturel "La Villa" Bruxelles-Ganshoren 2000

Deze tentoonstelling geeft geen volledig overzicht van het Tsjechische surrealisme (met de deelname van twee Slowaakse kunstenaars), zij bevat slechts een deel van de kunstenaars die beweerden of beweren tot het surrealisme te behoren, van alle generaties en verschillende groepen waartoe zij behoren, samen.

Enkele belangrijke data van het Tsjechische surrealisme

1918 - Onafhankelijkheid van Tsjechoslowakije

1920 - Stichting van een avant-gardistische vereniging in Devetsil

1924 - troeping van het poëtisme als "identificatie van het leven en van de poëzie" door K. Teige en V. Nezval.

1927 - Styrsky en Toyen publiceren hun manifest van het artificialisme als plastische stroming afhankelijk van het poëtisme.

1934/1941 - Surrealistische groep van Praag (K.Teige, V.Nezval, J.Styrsky, J.Heisler, Toyen en anderen)

1935 - Breton en Eluard bezoeken Tsjecho-Slowakije

1935/1948 - Het surrealisme in Slowakije (L.Guderna, R.Fabry, J.Rak en anderen)

1948 - Communistische staatsgreep, rond Teige vormt zich een klandestiene groep (K.Hynek, de echtgenoten Medek en Svankmajer, M.Stejskal en anderen ...)

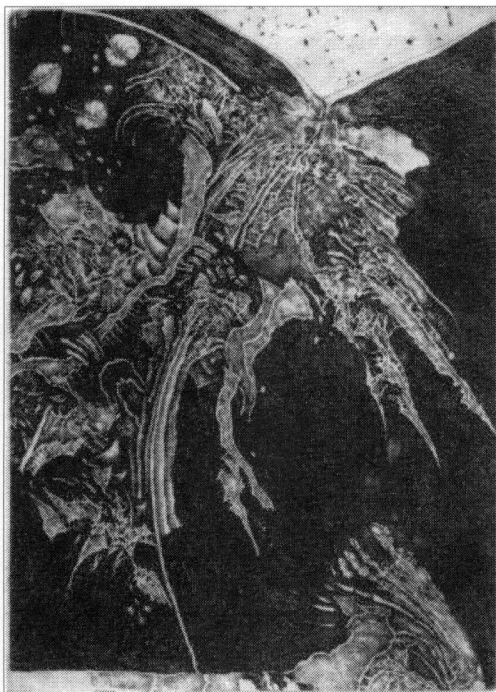
1951 - Bij de dood van Teige wordt Effenberger de voornaamste theoreticus, hij zal sterven in 1986. Deze groep zal dikwijls van naam veranderen, hij zal in 1989, na de "Fluwelen revolutie", de groep van Tsjechische en Slowaakse surrealisten worden.

1964/1972 - Groep Lacoste van Brno (A. Budik, J. Havlicek, J. Kremlacek, V. Pajurek en anderen ...)

1968 - Bezetting van Tsjecho-Slowakije door het Sovjetleger.

1977 - Charter 77.

1990 - Na deze datum worden verscheidene groepen gevormd (Stir Up, 1742, enz...), evenals enkele enkelingen die hun vrijheid willen bewaren buiten groepen (P. Reznicek, Z. Lorenc (+ 1999) en anderen ...)

"Ne fais pas en vain" 1970

Albin BRUNOVSKY (1935/1997)

Peintre et graveur, professeur à l'Académie des Beaux-Arts de Bratislava, expositions dans le monde entier.

"Le signe du feu" 1995

Josef BUBENIK (1965)

Peintre, graveur et céramiste, études à l'Université de Brno (éducation plastique), nombreuses expositions en Tchéquie et en Belgique.

Ambassade tchèque, Centre Tchèque et Camaleon-The art Corporation à Bruxelles
a l'honneur de vous inviter aux vernissages de l'exposition de

Le miroir embrumé

Hommage aux surréalistes Tchèques

sous les auspices de Madame Kateřina Lukešová, Ambassadeur de la République tchèque

le vendredi 19 octobre 2001 à 18 h 30

Centre Tchèque, av. Adolphe Buyl 150, 1050 Bruxelles
Galerie des photos des vernissages - <http://www.czechcenter.be>

Velvyslanectví České republiky, České centrum a Camaleon-The art Corporation v Bruselu
si Vás dovolují pozvat na vernisáže výstavy

Zamlžené zrcadlo

Osobnosti českého surrealismu

pod záštitou paní Kateřiny Lukešové, velvyslankyně České republiky

pátek 19. října 2001 v 18 h 30

České centrum, av. Adolphe Buyl 150, 1050 Brusel
Galerii snímků z vernisáží najdete na adrese <http://www.czechcenter.be>

De Tsjechische Ambassade, Het Tsjechisch Centrum en Camaleon-The art Corporation te Brussel
hebben de eer u uit te nodigen op de opening van de tentoonstelling

Spiegel in nevel gehuld

Belangrijkste vertegenwoordigers van het Tsjechische surrealism

onder de auspiciën van Mevrouw Kateřina Lukešová, Ambassadrice van de Tsjechische Republiek

vrijdag 19 oktober 2001 om 18 u 30

Tsjechisch Centrum, A. Buyllaan 150, 1050 Brussel
Galerie van foto's van de vernissage: <http://www.czechcenter.be>